

*Н.С. Комаришин – студентка IV курсу юридичного факультету
Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича;
науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. кафедри правосуддя
юридичного факультету Чернівецького національного університету
ім. Ю. Федьковича О.В. Гетманцев*

ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ: ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ

Принцип законності є одним найважливіших основоположних принципів суспільно-політичного ладу. У літературі відсутнє єдине визначення принципу законності. Це зумовлено декількома факторами: широким змістом поняття принципу законності; відсутністю чіткого законодавчого визначення принципу законності; суб'єктивним розумінням науковцями даного принципу.

В.В. Копейчиков визначає принцип законності як здійснення всіх правових форм діяльності держави, функціонування громадського суспільства, громадян на основі й у відповідності з нормами права природними правами та обов'язками людини [1, с. 135].

На думку Рабіновича П.М. законність – це режим відповідності суспільних відносин законам, підзаконним нормативно-правовим актам держави, який утворюється в результаті їх неухильного здійснення всіма суб'єктами права [2, с. 104].

Зміст принципу законності становить система конкретних вимог: 1) загальність законності, що означає обов'язковість законів та інших нормативно-правових актів для всіх учасників суспільних відносин без винятку; 2) суворе дотримання закону усіма суб'єктами правовідносин; 3) верховенство закону в системі нормативно правових актів; єдність законності; 4) реальність законності, тобто фактичне виконання вимог, закладених в юридичних нормах, учасниками правовідносин; 5) єдина націленість діяльності органів законодавчої, виконавчої та влади; доцільності законності: (вибір законних варіантів здійснення правотворчої та правозастосовчої діяльності, які є найбільш оптимальним заходом досягнення мети правового регулювання); 6) забезпечення рівності усіх перед законом; можливість покарання тільки за порушення чітко визначених положень закону; 7) невідворотність покарань за здійснене порушення закону; 8) встановлення дієвого механізму впровадження принципу законності в усіх сферах суспільного життя, створення системи гарантій, за допомогою яких би забезпечувалось повне дотримання принципу законності.

Принцип законності закріплений у багатьох нормативних актах, які визначають цей принцип по-різному: ст. 19 Конституція України (далі КУ) “...ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачений Конституцією та законами України”, ст. 129 КУ “Основними засадами судочинства є:..законність.”, ч. 1 ст. 68 КУ: “громадяни зобов'язані неухильно додержуватись Конституції та законів

України...” [3]; ст. 5 Цивільний процесуальний Кодекс “Суд зобов’язаний поважати честь і гідність усіх учасників цивільного процесу і здійснювати правосуддя на засадах їх рівності перед законом...” [4], ст. 3 Закон України “Про статус суддів”: “Судді у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежними, підкоряються тільки законові...” [5] тощо.

Суд у своїй діяльності при вирішенні цивільних справ повинен правильно застосовувати норми матеріального і процесуального права до конкретних правовідносин. У випадку, коли відсутня норма закону, що регулює дані відносини, суд застосовує аналогію закону або аналогію права. Саме в цьому полягає перша особливість принципу законності в судочинстві.

Суд вправі вирішити справу і застосувати один із видів державного примусу, якщо санкція статті, яка регулює дані правовідносини, передбачає альтернативу їх застосування – це є друга особливість.

Законність правосуддя вимагає, щоб не тільки вся діяльність суду була підпорядкована законові, але й діяльність усіх суб’єктів судового процесу. Нагляд за додержанням принципу законності іншими учасниками процесу здійснює сам суд. Проте і суд може порушувати норми закону. Хто в такому випадку буде здійснювати нагляд за діяльністю самого суду? Єдино можливий варіант – це нагляд судів вищих інстанцій, однак він не є безпосереднім і не реалізується у разі, якщо рішення не оскаржується.

Недоліками нашого законодавства є неузгодженість норм різних нормативно-правових актів; відсутність чітких визначень нормативно закріплених юридичних понять. Це суттєво ускладнює вирішення справи по суті, призводить до винесення різних рішень у аналогічних справах.

Поширеним порушенням принципу законності є невиконання деякими судами вимог закону щодо повного, всебічного і об’єктивного дослідження обставин справи, що призводить до істотних помилок в оцінці доказів та застосування норм матеріального і процесуального права.

Також часто даний принцип не виконується через відсутність матеріально-технічного забезпечення діяльності суду.

Принцип законності – це загальногалузевий провідний принцип права, який пронизує усю сферу правовідносин, суть якого полягає в суворому дотриманні та виконанні всіма суб’єктами правовідносин правових норм, верховенстві закону щодо інших нормативно-правових актів.

Література

1. Теорія держави і права / За ред. С.Л. Лисенкова, В.В. Копейчикова – К., 2003. – 135 с.
2. Рабинович М.П. Основи загальної теорії права та держави. – К., 1994. – 104 с.
3. Конституція України (28 червня 1996 р.) Прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41. – Ст. 492.
5. Закон України “Про статус суддів” // www.rada.gov.ua.

Комаришин, Н.С. Принцип законності: поняття, особливості [Текст] / Н.С. Комаришин // Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти: зб. тез доп. І Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених (8-9 грудня 2006 р.). – Суми: УАБС НБУ, 2006. – С. 49-51.